

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΟΔΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ρωσέτος Φακιολάς, Καθηγητής Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου

Εισαγωγή

Η οιονει στασιμότητα της ελληνικής οικονομίας στη δωδεκαετία 1980-1991 (μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ 1,2% περίπου, έναντι ρυθμού 2,5%-3% στις αναπτυγμένες οικονομίες και 6% περίπου στην Ελλάδα την τριακονταετία 1950-1979), θέτει το ερώτημα εάν η προσέλκυση "ταλαντούχων" προς αναπτυξιακές δραστηριότητες έχει ελαττωθεί, με παράλληλη αύξηση της απασχόλησής τους προς άλλες δραστηριότητες που προσπορίζουν υψηλό ατομικό εισόδημα, δεν συμβάλλουν όμως ανάλογα στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης. Το ατομικό αυτό εισόδημα αποτελεί σε μεγάλο βαθμό οικονομική πρόσοδο, προκύπτει δηλ. από την αύξηση της τιμής ενός παραγωγικού συντελεστή όταν η προσφορά δεν είναι δυνατόν να αυξηθεί ή να αυξηθεί επαρκώς, για να καλύψει μια προσωρινή ή μακροχρόνια αύξηση της ζήτησης. Μπορεί επίσης να αποτελεί και οιονει οικονομική πρόσοδο, να προκύπτει δηλ. από την αύξηση της τιμής ενός παραγωγικού συντελεστή όταν η αύξηση της προσφοράς προσαρμόζεται μεν προς την αυξημένη ζήτηση, αλλά με χρονική υστέρηση, όπως π.χ συμβαίνει συχνά με την επέκταση των κτιριακών και μηχανικών εγκαταστάσεων, ή με την απόκτηση από το εργατικό δυναμικό νέων ειδικοτήτων μεγάλης ζήτησης.

Παρόμοιο ερώτημα τίθεται και για τις ακαθάριστες επενδύσεις υλικού κεφαλαίου που από τα μέσα της δεκαετίας 1970 έχουν μειωθεί, ως ποσοστό του ΑΕΠ, κατά 30% περίπου και μάλιστα αρκούν για να αναπληρώσουν τη φθορά των παραγωγικών μέσων λόγω χρήσης, παρόδου του χρόνου και οικονομικής απαξίωσης. Επιπλέον, οι επενδύσεις αυτές πραγματοποιούνται κυρίως σε τομείς που συμβάλλουν στην αύξηση του κοινωνικού γοήτρου ή σε εγκαταστάσεις που παρέχουν ανέσεις και κατά μικρό μόνο ποσοστό σε έργα με χαμηλό λόγο κεφαλαίου/εισοδήματος ή σε μονάδες υλικού κεφαλαίου με ενσωματωμένη σύγχρονη τεχνολογία, οι οποίες επιτρέπουν μείωση του κόστους και ποιοτική βελτίωση των παραγομένων προϊόντων.

Τα θέματα αυτά της κατανομής των οικονομικών πόρων σχετίζονται άμεσα με τη λειτουργία των οικονομικών θεσμών και τα αναπτυξιακά κίνητρα. Σχετίζονται επίσης με την από τη μεταπολίτευση του 1974 διαμόρφωση και εφαρμογή έντονης κοινωνικής πολιτικής στα πλαίσια της οποίας πραγματοποιούνται μεγάλες μεταβιβάσεις εισοδήματος και συχνές παρεμβάσεις στο μηχανισμό των τιμών. Επιπλέον, κυρίως για λόγους κοινωνικούς, βασικά αγαθά αποκλείονται τελείως από την ελεύθερη αγορά με διοικητικές απαγορεύσεις (υποκατάσταση της κοινωνικής ασφάλισης από την ιδιωτική, λειτουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων), ενώ σε άλλα περιορίζεται η διαπραγμάτευση με την υποχρεωτική και δωρεάν παροχή από το κράτος (εννεάχρονη δημοτική και μέση εκπαίδευση, εμβολιασμός παιδιών).

Ενώ όμως το θεσμικό πλαίσιο και τα υφιστάμενα κίνητρα δεν έχουν μέχρι τώρα επιφέρει επιτάχυνση του αναπτυξιακού ρυθμού, ο οποίος παραμένει για δώδεκα περίπου χρόνια εξαιρετικά αργός, η επιθυμία για ταχύρυθμη ανάπτυξη είναι καθολική και έντονη. Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις (προεκλογικές διακηρύξεις των πολιτικών κομμάτων, κύριες επιδιώξεις των εργατικών σωματείων, των συνεταιριστικών οργανώσεων και των συνδέσμων

εργοδοτών, οικονομικά αιτήματα των σπουδαστικών συλλόγων) η αύξηση του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος είναι πρώτης προτεραιότητας για το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού της χώρας. Επιπλέον πιεστικά αιτήματα προβάλλονται από ευρέα στρώματα του πληθυσμού για αύξηση της κατανάλωσης των αγαθών που παρέχονται από το δημόσιο τομέα στα πλαίσια της κοινωνικής και ευρύτερης οικονομικής πολιτικής. Αποτελεί τέλος κοινή συνείδηση ότι για την επίλυση σοβαρών προβλημάτων της ελληνικής κοινωνίας απαιτούνται σημαντικοί πόροι, οι οποίοι, με τα σημερινά καταναλωτικά πρότυπα, μόνο από την αύξηση του εισοδήματος μπορούν να προέλθουν. Στα προβλήματα αυτά περιλαμβάνονται η συνεχιζόμενη υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, η ανεπάρκεια της υποδομής για την ομαλή κυκλοφορία και τη στάθμευση των 2,5 σχεδόν εκατομμυρίων αυτοκινήτων, ο αργός ρυθμός ανανέωσης του μηχανικού εξοπλισμού, η εξαιρετικά περιορισμένη εφαρμογή σύγχρονων συστημάτων επαγγελματικής κατάρτισης και η μη ικανοποιητική ποιοτική στάθμη της επαγγελματικής εκπαίδευσης σε όλα τα επίπεδα.

1. Οικονομική Πρόσοδος και Παραγωγική Συμβολή

Από εμπειρικές παρατηρήσεις προκύπτει ότι στο ατομικό εισόδημα πολλών επιχειρηματιών η οικονομική πρόσοδος συμβάλλει περισσότερο από ότι το επιχειρηματικό κέρδος, που σύμφωνα και με τον Schumpeter, είναι αποτέλεσμα ανάληψης επιχειρηματικών κινδύνων, εφαρμογής νέας τεχνολογίας, δημιουργίας νέων προϊόντων και αύξησης της αποδοτικότητας των επιχειρήσεων.

Αλλά και στο χώρο της μισθωτής εργασίας η συσχέτιση αμοιβής και παραγωγικής συμβολής είναι χαλαρή. Πολλές από τις υψηλές αμοιβές ορισμένων κατηγοριών μισθωτών επιτυγχάνονται με τη δημιουργία τεχνητών στενότητων προσφοράς στην αγορά εργασίας, και όχι με αξιοκρατική ανάδειξη σε ανώτερα εισοδηματικά κλιμάκια. Μεγάλη ευθύνη για τις στενότερες αυτές φέρει ο "συντεχνιακός" συνδικαλισμός και η ανάπτυξη πελατειακών σχέσεων από τα πολιτικά κόμματα που επιθυμούν με κάθε τρόπο να ανέλθουν στην εξουσία ή να παραμείνουν σε αυτή. Σε άλλες περιπτώσεις τις υψηλές αμοιβές προκαλεί η διατήρηση της ισορροπίας στην αγορά εργασίας εξαιτίας της περιορισμένης γεωγραφικής και επαγγελματικής κινητικότητας του εργατικού δυναμικού και της βραδύτητας του συστήματος της δημόσιας εκπαίδευσης να προσαρμόζει τα προγράμματα σπουδών στη γρήγορα μεταβαλλόμενη διάρθρωση της ζήτησης εργασίας κατά ειδικότητα. Μέγεθος αμοιβών πάνω από το επίπεδο που δικαιολογούν ο βαθμός εξειδίκευσης και οι συνθήκες εργασίας προκαλεί επίσης η έντονη εποχικότητα στη γεωργία, τον τουρισμό και τις κατασκευές, όπου απασχολείται το ήμισυ σχεδόν του εργατικού δυναμικού. Στην αιχμή της δραστηριότητας και στους τρεις αυτούς μεγάλους κλάδους (το καλοκαίρι) δεν ικανοποιούνται οι ανάγκες σε εργασία, παρά τη μεγάλη άνοδο των αμοιβών, συχνά στα όρια της βιωσιμότητας πολλών παραγωγικών μονάδων.

Διαφορετική κατάσταση επικρατεί σε διάφορες υπηρεσίες, όπου μεγάλος αριθμός ατόμων αποκτά υψηλά εισοδήματα με μηδενική παραγωγική συμβολή (μεσάζοντες που απλώς "αξιοποιούν" κοινωνικές ή πολιτικές σχέσεις). Αλλά πάλι άτομα δραστηριοποιούνται σε εξαιρετικά χρήσιμα επαγγέλματα, η παραγωγική τους όμως συμβολή είναι από μέτρια μέχρι περιορισμένη και οπωσδήποτε τελείως δυσανάλογη προς το εισόδημα που πραγματοποιούν (ικανοί δικηγόροι που ασχολούνται κυρίως με υποθέσεις μεταβίβασης εισοδήματος, καλλιτέχνες

της μόδας, γλαφυροί αλλά δίχως βάθος συγγραφείς και δημοσιογράφοι, δραστήριοι μεταπράτες, πρώτοι παίκτες σε ομαδικά αθλήματα).

Πολλά από τα πιο πάνω υψηλά εισοδήματα που αποκτώνται δίχως ανάλογη παραγωγική συμβολή χαρακτηρίζονται από μεγάλη φοροδιαφυγή, περιορισμένη παραγωγική αξιοποίηση για επενδύσεις υλικού κεφαλαίου και προκλητική για τις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις κατανάλωση. Κατά συνέπεια το αρνητικό αποτέλεσμα στην οικονομική ανάπτυξη είναι διπλό: επιβραδύνουν το ρυθμό της με τη δέσμευση οικονομικών πόρων και επιπλέον καθιστούν αναγκαία τη λήψη μέτρων κοινωνικής πολιτικής με περιορισμένο αναπτυξιακό αποτέλεσμα (μείωση των ωρών κανονικής εργασίας, επέκταση της επιδότησης της ανεργίας, διατήρηση του εισοδήματος διαφόρων παραγωγικών τάξεων πάνω από το επίπεδο που δικαιολογεί η παραγωγική τους απόδοση, επιβράδυνση στο ρυθμό συρρίκνωσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων που είναι καταδικασμένες από την τεχνολογική πρόοδο ή από τις μεταβολές στις προτιμήσεις των καταναλωτών).

Τέλος, υψηλά εισοδήματα αποκτώνται και από παραγωγή, διακίνηση ή εμπορία απαγορευμένων ουσιών, καθώς και από υπεξαίρεση ή κλοπή. Τα εισοδήματα αυτά δεν έχουν μόνο αναδιανεμητικό χαρακτήρα. Έχουν επίσης και άμεσα αρνητική επίδραση στην παραγωγή γιατί δεσμεύουν οικονομικούς πόρους σε υπηρεσίες καταστολής, μειώνουν την ικανότητα του εργατικού δυναμικού προς εργασία, δημιουργούν ανασφάλεια που αποθαρρύνει την ανάληψη επενδύσεων και συχνά προκαλούν μίμηση για ανάπτυξη και άλλων παρόμοιων δραστηριοτήτων.

Ως αποτέλεσμα των πιο πάνω ατελειών που παρουσιάζει το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο και το σύστημα κινήτρων για παραγωγική απασχόληση, η άνοδος του επιπέδου επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης του εργατικού δυναμικού και η ύπαρξη πολλών δυνατοτήτων εφαρμογής νέων τεχνολογιών δεν αντικατοπτρίζονται σε ικανοποιητικούς ρυθμούς ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Διευρύνεται έτσι η διαφορά ανάμεσα στο εθνικό εισόδημα και τα όρια των παραγωγικών δυνατοτήτων, όπως αυτά διαμορφώνονται από την ποιοτική σύνθεση του εργατικού δυναμικού και τις νέες τεχνολογίες που είναι διαθέσιμες.

Η Διεθνής Εμπειρία

Στην ελληνική οικονομία το πρόβλημα του αργού ρυθμού άνοδου της παραγωγικότητας, της περιορισμένης αύξησης του εθνικού εισοδήματος και του μεγάλου μεγέθους του ατομικού εισοδήματος που προκύπτει από οικονομική πρόσοδο είναι οξύ. Παρόμοια όμως προβλήματα, όχι όμως τόσο σοβαρά όσο στην Ελλάδα, υπάρχουν και σε άλλες χώρες.

Τις τελευταίες δυο δεκαετίες η προσπάθεια και οι δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη έχουν αυξηθεί σε όλες τις χώρες και ιδιαίτερα στις 25 χώρες του ΟΟΣΑ, που είναι και οι πιο αναπτυσσόμενες. Ανάλογος είναι και ο εμπλουτισμός των επιστημονικών γνώσεων. Η άνοδος όμως της παραγωγικότητας και ο ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης δεν αντικατοπτρίζονται στην προσπάθεια αυτή. Η άνοδος στην παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής στις χώρες αυτές ανερχόταν σε 4%-12% το χρόνο στις αρχές της δεκαετίας 1970, αλλά μόνο σε 0-4% στα τέλη της δεκαετίας 1980 (Bell G., 1990, Montigny Ph., 1990). Αλλά και ο ρυθμός ανάπτυξης, παρά το γεγονός ότι είναι διπλάσιος σε σχέση με εκείνο στην Ελλάδα, κινείται εντούτοις σε επίπεδα κάτω από το μισό, σε σχέση με εκείνο στις δεκαετίες 1950 και 1960.

Μια αιτία για τη χαμηλή αυτή επίδοση φαίνεται να είναι η ανεπαρκής κοινωνική καινοτομία, δηλ. η αργή προσαρμογή του θεσμικού πλαισίου προς τις νέες οικονομικές και κοινωνικές, συνθήκες και ο αργός επίσης ρυθμός δημιουργίας νέων θεσμών. Μακρόχρονη

εμπειρία σε οικονομίες διαφόρου επιπέδου ανάπτυξης παρέχει σαφείς ενδείξεις ότι για την παραγωγική αξιοποίηση των νέων γνώσεων που προκύπτουν από την Έρευνα και Ανάπτυξη, το θεσμικό πλαίσιο παίζει σημαντικό ρόλο, αρνητικό ή θετικό.

Η νέα τεχνολογία αποτελεί ασφαλώς την κύρια πηγή για την αύξηση του εισοδήματος μιας χώρας. (Μια άλλη πηγή είναι η ανακάλυψη νέων πλουτοπαραγωγικών πηγών που και αυτές είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα εφαρμογής νέας τεχνολογίας, όπως π.χ η γεωλογική έρευνα και η εκμετάλλευση του πλούτου του υπεδάφους). Συνεπάγεται όμως και ορισμένο κόστος. Πολλές ειδικότητες που έχουν αποκτηθεί με σπουδές ή μακρόχρονη μαθητεία, χάνουν τη χρησιμότητά τους, ενώ και οι υπάρχουσες μονάδες του υλικού κεφαλαίου υφίστανται οικονομική απαξίωση, δηλ. μειώνεται η αξία τους πολύ πιο γρήγορα από τη φυσική φθορά γιατί οι νέες μονάδες που έχουν ενσωματωμένη σύγχρονη τεχνολογία είναι πιο αποδοτικές.

Ο ρόλος της κοινωνικής πολιτικής στην απάμβλυνση των αρνητικών συνεπειών από την εφαρμογή νέας τεχνολογίας είναι σημαντικός.

2. Αναγκαιότητα Εφαρμογής και Θετικά Αποτελέσματα της Κοινωνικής Πολιτικής

Η Ελλάδα είναι μια αντιπροσωπευτική περίπτωση χώρας στην οποία η προσπάθεια για οικονομική ανάπτυξη στην καπιταλιστική εποχή των δύο τελευταίων αιώνων υπήρξε δυσχερής, εξαιτίας της ανάγκης να ολοκληρωθεί ταυτόχρονα η εθνική απελευθέρωση. Αλλά και η επίθεση εναντίον της Ελλάδας από τη φασιστική Ιταλία το 1940 και τη ναζιστική Γερμανία το 1941, καθώς και η τετραετής κατοχή που επακολούθησε είχαν τεράστιο ανθρώπινο και υλικό κόστος. Υπήρξαν επίσης μια από τις κύριες αιτίες βαθιάς διαίρεσης ανάμεσα στους Έλληνες που οδήγησε στον εμφύλιο πόλεμο 1946-1949.

Τα Κοινωνικά Προβλήματα

Χρειάστηκε κατ' αρχήν να αποκατασταθεί μεγάλος αριθμός ελλήνων προσφύγων από τη Μικρά Ασία (περίπου 1 εκ. άτομα το 1922 σε σύνολο πληθυσμού 5,1 εκ.), καθώς και από την Κωνσταντινούπολη, την Αίγυπτο, το Ζαΐρ και άλλες χώρες (δεκάδες χιλιάδες στις δεκαετίες 1950 και 1960). Υπήρξαν επίσης τα προβλήματα αφαίρεσης ιθαγένειας, κατάσχεσης των περιουσιών και επανόδου στην Ελλάδα 45 χιλ. πολιτικών προσφύγων που εγκαταστάθηκαν στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και τη Σοβιετική Ένωση κατά τον εμφύλιο πόλεμο 1946-49. Εξάλλου, τα τελευταία έξι χρόνια έρχονται κάθε χρόνο στην Ελλάδα για μόνιμη εγκατάσταση δύο ως πέντε χιλιάδες Έλληνες του Πόντου που από τις αρχές της δεκαετίας του 1920 ζουν στη Σοβιετική Ένωση (το 1991 μετεξελίχθηκε σε Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών).

Διανομή του Εισοδήματος και Ισες Ευκαιρίες

Η έντονη κοινωνική πολιτική για λιγότερο άνιση διανομή του εισοδήματος, η οποία εφαρμόζεται από τη μεταπολίτευση του 1974, αποτελούσε αίτημα ευρέων κοινωνικών στρωμάτων και είχε σε πολλά σημεία θετικά αποτελέσματα, ειδικότερα ως προς την αύξηση των χαμηλών εισοδημάτων. Δίχως αυτή η μεγάλη ανισότητα στα εισοδήματα, που διευρύνθηκε στα χρόνια της επτάχρονης δικτατορίας (Φακιολάς Ρ, 1974), και η μεγάλη επίσης ανισότητα

στις ευκαιρίες οικονομικής και κοινωνικής ανόδου, που αποτελεί πρόβλημα σε όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες είναι πολύ πιθανόν ότι θα προκαλούσαν σοβαρή κοινωνική αναταραχή. Η απάμβλυνση των κοινωνικών αντιστάσεων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή νέας τεχνολογίας και μακροχρόνιας αύξησης του εθνικού εισοδήματος.

Διάρκεια Ζωής και Κοινωνική Ασφάλιση

Η ελονοσία, η φυματίωση, τα εντερικά και τα εμπύρετα νοσήματα ήταν η κύρια αιτία θανάτου προπολεμικά. Μετά τον πόλεμο άρχισε η συστηματική καταπολέμησή τους και από τη δεκαετία 1960 αποτελούν ασήμαντη αιτία θανάτου (τα "νοσήματα του πολιτισμού" καρκίνος, καρδιοπάθειες, εγκεφαλικά και ατυχήματα είναι τώρα η κύρια αιτία). Με λιγότερους από 9 θανάτους το χρόνο στους χίλιους κατοίκους τα τελευταία 30 χρόνια, η Ελλάδα ανήκει στις χώρες με τη χαμηλότερη θνησιμότητα στην Ευρώπη και ολόκληρο τον κόσμο. Εξάλλου, η διάρκεια της προσδοκώμενης ζωής κατά τη γέννηση σχεδόν διπλασιάστηκε από τις αρχές του αιώνα και είναι τώρα στο επίπεδο εκείνης των αναπτυγμένων χωρών (74 και 77 χρόνια για τους άντρες και τις γυναίκες αντίστοιχα). Τα σημαντικά αυτά αποτελέσματα οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης που προήλθε από την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και τις προόδους στην ιατρική. Οφείλονται όμως από τα μέσα της δεκαετίας 1930 και στη διαμόρφωση και εφαρμογή έντονης κοινωνικής πολιτικής, η οποία επέφερε την επέκταση της κοινωνικής ασφάλισης και της κρατικής πρόνοιας και επιτάχυνε το ρυθμό βελτίωσης των συνθηκών κατοικίας των χαμηλών εισοδηματικών τάξεων.

3. Αποτυχίες και Προβλήματα

Στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής δεν παρατηρούνται μόνο επιτυχίες. Κατ' αρχήν δεν έχει μέχρι τώρα επιτευχθεί έστω και περιορισμένη αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος ή βελτίωση στην ποιότητα ζωής, που αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες ευημερίας για το σύνολο του πληθυσμού, ιδιαίτερα όμως για εκείνους που κατοικούν σε υποβαθμισμένες περιοχές, ή απασχολούνται σε κοπιώδεις ή επικίνδυνες εργασίες. Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, η συνέχιση της υποβάθμισης στο φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον αποτελεί μάλλον τον κανόνα.

Αλλά και στον ασφαλιστικό τομέα παρέχονται ακόμη σε μεγάλο βαθμό εξαιρετικά χαμηλής ποιότητας υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Ορισμένες συντάξεις είναι επίσης πολύ χαμηλές, ενώ άλλες υπερβολικά υψηλές, μέχρι και διπλάσιες από τις πριν τη συνταξιοδότηση αποδοχές. Παραβιάζεται έτσι μια βασική αρχή της κοινωνικής ασφάλισης, ότι δηλ. σκοπός της είναι η αναπλήρωση του εισοδήματος που διακόπτεται για λόγους θανάτου, γήρατος, ασθένειας ή άλλης παρόμοιας αιτίας, και όχι η αύξηση του εισοδήματος, όταν το άτομο αποσύρεται από την παραγωγική διαδικασία. Κατά κανόνα οι υψηλές συντάξεις βασίζονται σε κοινωνικούς πόρους, δηλ. στην επιβάρυνση του κοινωνικού συνόλου, και όχι σε ασφαλιστικές εισφορές των απασχολούμενων πριν από τη συνταξιοδότηση.

Σχετικό είναι και το πρόβλημα ότι για σημαντικό αριθμό μισθωτών πρώτης προτεραιότητας είναι η προσπάθεια διατήρησης καταστάσεων που χαρακτηρίζονται ως "προοδευτικές κατακτήσεις" ή "κεκτημένα δικαιώματα", και συχνά αντιστρατεύονται θεμελιώδεις αρχές της κοινωνικής και ευρύτερης οικονομικής πολιτικής. Αντίθετα, πολύ χαμηλής προτεραιότητας είναι η προσπάθεια για αυξημένη απόδοση, από την οποία θα προκύψει και το αυξημένο

εισόδημα, το εθνικό και κατ' επέκταση και το ατομικό. Αυτό εξάλλου επιτεύχθηκε στις τρεις πρώτες δεκαετίες μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου, κατά τις οποίες, παρά τα πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, ο μέσος πραγματικός εργατικός μισθός σχεδόν εξαπλασιάστηκε (ΕΣΥΕ, Στατιστικές Επετηρίδες διαφόρων ετών).

Οι πιο πιεστικές διεκδικήσεις για διατήρηση και ενίσχυση των "κεκτημένων" προβάλλονται στον ευρύτερο δημόσιο τομέα της οικονομίας, στο μεγαλύτερο μέρος του οποίου οι δαπάνες για τη μισθοδοσία των υπαλλήλων καλύπτονται απ' ευθείας από τον κρατικό προϋπολογισμό. Μια από τις αιτίες για το φαινόμενο αυτό είναι ότι δεν επιδιώκεται συστηματικά στενή συσχέτιση ανάμεσα στην αμοιβή και στην απόδοση κάθε απασχολούμενου, σύμφωνα και με βασικές αρχές της επιστήμης της διοίκησης των επιχειρήσεων.

Μια άλλη όμως αιτία είναι η μονιμότητα, που αποτελεί σοβαρή κοινωνική κατάκτηση και μπορεί να συμβάλλει ουσιαστικά στην αποδοτικότητα ατόμων προχωρημένης ηλικίας με οικογενειακές υποχρεώσεις, εφόσον τους απαλλάσσει από το άγχος της απόλυσης. Οι πιέσεις των ενδιαφερομένων για μονιμότητα είναι έντονες, η κοινωνική συμπαράσταση μεγάλη και η τάση για επέκταση του θεσμού ανοδική. Οι πολλές όμως καταχρήσεις περιορίζουν τα θετικά αποτελέσματα για το κοινωνικό σύνολο. Με τον τρόπο που εφαρμόζεται, η μονιμότητα αποτελεί μια από τις αιτίες της χαμηλής αποδοτικότητας στο δημόσιο τομέα, εφόσον παρεμποδίζεται και στην περίπτωση αυτή η εφαρμογή βασικών αρχών της επιστήμης της διοίκησης. Κύρια πλεονεκτήματα από την απασχόληση (βασικός μισθός, χρονοεπίδομα, οικογενειακό επίδομα, παροχές κοινωνικής ασφάλισης, ακόμη και η προαγωγή) είναι εκτός της δικαιοδοσίας των προϊσταμένων, οι οποίοι ασκούν και καθήκοντα μάντζερ. Δημιουργείται επιπλέον και αδικία στο μικροκοινωνικό επίπεδο από την άνιση μεταχείριση των μισθωτών : Οι εργατικοί και φιλότιμοι αδικούνται, εφόσον κατά κανόνα η θελίωση της οικονομικής και υπηρεσιακής τους κατάστασης είναι τελείως δυσανάλογη προς την ουσιαστική προσφορά τους στην εργασία.

Σημειώνεται ότι η οιονεί μονιμότητα του συνόλου σχεδόν των απασχολούμενων αποτέλεσε ένα από τα θεωρούμενα ως μεγάλα κοινωνικά επιτεύγματα του υπαρκτού σοσιαλισμού. Και εκεί όμως οι καταχρήσεις του θεσμού οδήγησαν σε πολύ αρνητικά αποτελέσματα για τους μισθωτούς και για ολόκληρο το οικονομικό σύστημα (βλ. Γκορμπάτσωφ Μ., 1987).

Διαπλοκή Κοινωνικής Πολιτικής και Δραστηριότητας των Οργανωμένων Ομάδων

Η εμπλοκή των συνδικαλιστικών οργανώσεων σε καταχρηστικές διεκδικήσεις των μισθωτών υποβαθμίζει την ποιότητα της συνδικαλιστικής δραστηριότητας και αποτελεί μία από τις βασικές αιτίες για την αισθητή πτώση της συνδικαλιστικής πυκνότητας και τη μείωση της συνδικαλιστικής επιρροής, που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια. Στις άλλες αιτίες περιλαμβάνεται η κατάχρηση της δύναμης ορισμένων ισχυρών ενώσεων που εξασφαλίζουν για τα μέλη τους πραγματικές αμοιβές σημαντικά ανώτερες από εκείνες άλλων μισθωτών. Αποδυναμώνεται κατά συνέπεια ένας εξαιρετικά χρήσιμος θεσμός για την προαγωγή των συμφερόντων των μισθωτών αλλά και για την ομαλή λειτουργία της δημοκρατίας. Ούτε όμως και τα πολιτικά κόμματα, ιδιαίτερα όταν δεν βρίσκονται στην εξουσία, καταδικάζουν τις καταχρηστικές αυτές διεκδικήσεις (συχνά τις υποστηρίζουν αδιάκριτα για λόγους καθαρά αντιπολιτευτικούς). Υποβαθμίζεται κατά συνέπεια και η πολιτική ζωή στη χώρα.

Από την πιο πάνω σύντομη ανάλυση προκύπτει ότι για να επανακτήσει η ελληνική οικονομία ταχύτερους αναπτυξιακούς ρυθμούς, απαιτείται συστηματική προσπάθεια εφαρμογής

των υφισταμένων κανόνων και μεγαλύτερη πειθαρχία. Απαιτούνται όμως επίσης και βασικές μεταρρυθμίσεις στην κοινωνική πολιτική και στο σύστημα των αναπτυξιακών κινήτρων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Barro R.J. (1991) *"Economic Growth in a Cross Section of Countries"*, Quarterly Journal of Economics, Vol.CVI Issue 2
- Baumol W.J. (1990) *"Entrepreneurship: Productive, unproductive and destructive"*, Journal of Political Economy, Vol.XCVIII
- Bell G. (1990) *"Technological change and the productivity paradox"*. OECD Observer, 164, June/July
- ΕΣΥΕ, Στατιστικές Επετηρίδες (διαφόρων ετών)
- Ford R. (1990) *"The Cost of Subsidising Industry"* OECD Observer, 165, October/November
- Gorbatzow M., *"Perestroika"*, 1987, Μετάφραση από τη ρωσική στην αγγλική, στην ελληνική και σε πολλές άλλες γλώσσες.
- Montigny Rh. (1991) *"From technological advance to economic progress"* OECD Observer 170, June/July
- Παυλόπουλος Π., *"Η παραοικονομία στην Ελλάδα : Μια πρώτη ποσοπική οριοθέτηση"*, Ειδικές Μελέτες 17, IOBE, Αθήνα 1987
- Schumpeter J.A. (1983) *"Entrepreneurship"*, ed. by Boes D., Bergson A, Meyer J.R., Bonn-Havard Schumpeter Centennial, Bonn.
- Φακιολάς Ρ., (1974) *"Διάρθρωση αμοιβών στην Ελληνική Βιομηχανία"*, ΣΕΒ